

AHMET BAYTURSUNOĞLU VE ESERLERİ
(1873/1937)

Nergis BİRAY¹

ÖZET

Kazak edebiyatının 19. yüzyılın sonları 20. yüzyılın başlarında yetiştirdiği ünlü simalardan biri de Ahmet BAYTURSUNOĞLU'dur. Bu yazıda, şâir, sanatçı, aktarmacı, gazeteci, dilci ve edebiyatçı vasıflarıyla tanınan ve birçok sahada eser vermiş olan A.Baytursunoğlu'nun hayatı, fikirleri ve eserleri hakkında bilgi verilmektedir. Baytursunoğlu'nun şiirlerinden birkaçı, hem Kazak Türkçesi hem de Türkiye Türkçesine aktarılmış şekliyle yazının sonuna ilave edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Ahmet BAYTURSUNOĞLU, Kazak Edebiyatı.

ABSTRACT

Ahmet Baytursunoğlu is one of the eminent figures of Cossack Literature who lived at the beginning of 19 th ond at the end of 20 th century. The article gives information about the life and the works of A. Baytursunoğlu whom known as a poet, an artist, a journalist, a linguist and a man of letters. Some of his poems, is added to the end of the article both in Cossack Turkish and in Turkish as in Turkish as in translated forms.

Keywords: Ahmet BAYTURSUNOĞLU, Cossack Literature.

Kazak edebiyatının ünlü simalarından Ahmet Baytursunoğlu, 19. asrın sonları ile 20. asrın ilk otuz yılında Kazak edebî ve sosyal hayatı ile siyasetine damgasını vurmuş bir şahsiyettir.

Baytursunoğlu, 25 ocak 1873 ocağında Togay'ın Tosun köyünde bir işçi ailesinin çocuğu olarak dünyaya gelir. Ahmet'in babası Şoşakulı Baytursun ve amcası Aktas, 19. asrın 80'li yıllarında köyleri basan Yakovlev adlı eşkiyaya karşı çıkar ve tutuklanır. Kazan'daki ayaküstü mahkemesinde yargılanarak on beş yıl Sibirya'ya gönderilme cezası alırlar. Bu olayların cereyan ettiği yıllarda A. Baytursunoğlu henüz on yaşında bir çocuktur. Ahmet'in genç zihninde yer eden bu olaylar, halkın çilesini ve o dönemdeki sosyal gelişmeleri anlamasını sağlamıştır.

Babası tutuklanınca Aktas'ın çocukları ve Ahmet'in eğitimiyle Şoşak'ın küçük oğlu Ergazi ilgilenir. Onun da gayreti ve yardımları sonucunda Ahmet Baytursunoğlu, 1891 yılında Torgay'daki iki sınıflık Rus-Kazak okuluna girer. Daha sonra Orenburg'daki öğretmen okulunda okur ve 1895 yılında buradan mezun olur. Bu okullarda, İbray Altınсарın'ın fikirleri ile yetiştirilen Ahmet Baytursunoğlu, 1896-1907 yılları arasında Aktepe, Konstanay ve Karkaralı bölgelerindeki iki sınıflık köy okullarında öğretmen olarak görev yapar. Rus-Kazak okullarında, seminerlerde pedagog olarak çalışır, sosyal meselelerle yakından ilgilenir. Kazak dili ve edebiyatının tarihi ve teorisiyle ilgili çalışmalar yapar. Bu arada, okul kitapları ve ders müfredatları, ders plânları ile ilgili çalışmaları yanında, halkın sözlü mirasını araştırıp toplama, tasnif etme işlerine başlar. Gazetelerde makale, şiir ve tercüme yazıları yayınlanmaya başlar.

Karkaralı'da öğretmenlik yaptığı yıllarda, hükûmetin siyasetine karşı geldiği gerekçesiyle tutuklanarak Semey Cezaevi'ne gönderilir. (1909 temmuz). Daha sonra Kazak sınırları dışında bir hapisaneye gönderilmesine karar verilir. Mart 1910 yılından 1917 yılı sonlarına kadar Orenburg Kalesi'nde hapsedilir. Yine de sosyal, siyasî, medenî ve edebî konularla ilgilenmekten ve yazmaktan vazgeçmez. 1911 yılında Orenburg'da "Masa (Sivrisinek)" adlı şiir kitabı ve tercüme ettiği şiirler yayınlanır. 1913 Yılında "Kazak" adlı haftalık gazeteyi teşkilatlandırır ve 1917 yılına kadar bu gazetenin redaktörlüğünü yapar.

"Kazak" gazetesinde, Kazak halkının sosyal ve medenî meseleleri, ihtiyaçları konularında kaleme aldığı cesur yazıları da yayınlanır. Gazetede halkın sosyal ve siyasî hayatına, halkı yönetenlerin sadistliği ve rüşvet alışlarına dair makaleler yayınlanınca, resmî makamlar, gazeteyi takibe alırlar. A. Baytursunoğlu'nun 1914 yılında "Kazak" gazetesinde "Kazak Vilâyetini İdare Etme Usûlleri" başlığıyla yayınlanan makalesi sebebiyle ona yüklüce bir para cezası verilir. Cezayı ödemediği taktirde üç ay hapis cezasına çarptırılacaktır. Baytursunoğlu, parası olmadığı için, bozuk olan sağlığına rağmen gider, cezayı ödeyemeyeceğini söyleyerek teslim olur. 1916 yılında okuyucuların iştirakiyle toplanan parayla ceza yatırılır ve Baytursunoğlu serbest bırakılır. Gazete de yayın hayatına devam eder.

---

¹ (Yrd.Doç.Dr.) Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi. (Yay. Yer: **Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Denizli 1999, Sayı: 5, ISSN 1301-0085, s. 10 – 17.)

Kazak halkının bilgilenebilmesi ve harekete geçmesinde büyük rol oynayan “Kazak” gazetesi Temmuz 1917’de “Alaş” teşkilâtının resmî yayın organı haline gelir. Fakat çok geçmeden Torgay bölge mahkemesinin kararıyla kapatılır.

A. Baytursunoğlu, 1917-1919 yılları arasında “Alaş” teşkilâtında görev alır, 1919 yılında da kendi arzusuyla teşkilâttan ayrılır. Ülkesine hizmet etmek amacıyla Sovyet hükûmetinin farklı kuruluşlarında çalışır. 4 Nisan 1919 yılında, önceki yıllarda “Alaşorda” teşkilâtında görev yapıp ceza almış olanlar için af çıkarılır. Tursunoğlu da bu aftan yararlanır ve Sovyet hükûmetinin farklı makamlarında görevler alır.

24 Haziran 1919’da, RSFSR Halk Askerleri Birliği, Kırgız (Kazak) ülkesinin yönetimi için askerî ihtilâl komitesi kurar. A. Baytursunoğlu da bu komitede görev alır.

A. Baytursunoğlu, daha sonra Cumhuriyetin Halk Aydınlatma Komitesi, Merkez Komitesi, Kazak Merkez İcrâ Komitesi ve Türkmenistan Komünist Partisi Merkez Komitesi’nin gazetesi olan “Ak Yol” da görevler alır.

20’li yılların sonları, Kazakistan için çok ağır şartlar getirir. 1929 yılının haziranında Baytursunoğlu yine tutuklanır. Kendisi Arhangelks’e; hanımı ve kızı ise Tomskiye’ye gönderilir. Onun sosyal hizmeti, ilmî çalışmaları, şiirleri ve fikirleri yargılanır. 1934’te geri döner. Bu hürriyet çok uzun sürmez. Ve 8 Ekim 1937’de tekrar tutuklanır. Bu son tutuklanışdır ve bu defa geri dönemez. Meşhur âlim ve edebiyatçı A. Baytursunoğlu uzun süren mahkûmiyetler sonunda halkına ve vatanına hasret olarak ölür.

Baytursunoğlu’nun bıraktığı eserler, üç ana bölüm altında toplanabilir. Birincisi; yazarın halkı aydınlatma dili kurallarına göre öğretme ve tanıtmaya; edebiyatı tanıtmaya ve araştırmalar yapma gibi konularda yazdığı yazıdır. İkincisi; şiirleridir. Üçüncüsü; diğer dillerden tercüme ettiği eserleridir.

Baytursunoğlu, “Älip-Biy” (Alfabe), “Til Quralı” (Dil Kuralı), “Ädebiyet tanıtqış”(Edebiyatı Tanıtış) gibi Kazak Türkçesi ve bunun doğru öğretilmesi konusundaki öğretim metotlarıyla ilgili bir çok yazı kaleme almıştır. Kononov, Baytursunoğlu’nu, yazdığı gramer kitapları açısından değerlendirmiş ve onu meşhur türkologlar arasında göstermiştir.

A. Baytursunoğlu, 1913 yılında “Kazak” gazetesinde “Qazaqtñ bas akımı” (Kazak’ın Baş Şâiri) adıyla yayınladığı yazısında, Kazakların ünlü şâiri “Abay” ı, onun şâirliğini, şiir görüşünü, şiirlerini, Kazak edebî ve sosyal hayatındaki rolünü kaleme almıştır. 1913 yılında Moskova’da yırcıların ağzından derlediği Kazakların destanî şiiri “Er Sayın”ı ilmî değerlendirmeler de yaparak yayımlar. 1926 yılında “Joqtaw” adlı eserini yayımlar. Bu eserdeki şiirler, Kazak halkının sözlü mirasındaki ağıt türü şiirlerdir. Yazarın 1926 yılında yayımlanan diğer eseri “Ädebiyet tanıtqış”tır. Eser, edebiyat tarihi ve teorisiyle ilgilidir. Eserde sözlü edebiyat ürünlerinden bol bol örnek verilmiştir. Eser, okullarda ders kitabı olarak da okutulmuştur. Eserde o döneme kadar üzerinde fazlaca durulmamış olan 15-17. asır ozanlarından da bahsedilmekte ve onların eserlerinden örnekler verilmektedir.

A. Baytursunoğlu, aynı zamanda usta bir dombıracı ve ozandır. Ozanlardan yaptığı derlemelerde, topladığı malzemeyi müzik açısından da değerlendirmiştir.

Baytursunoğlu’nun çalışma sahasının odağını, şâirliği ve tercüme ettiği eserleri teşkil etmektedir. Şâir, şiiri ideallerini ifade etmek için bir araç olarak görmüştür. Onun bütün şiirleri, “Masa” (Sivrisinek) adıyla 1911 yılında Orenburg’da yayımlanmıştır. Sivrisinek, bir semboldür. Halkı uyandırma, şuurlandırma görevini yerine getirecek olan bir semboldür. Bu şiirlerde halkı bilgilendirme, harekete geçirme ve ideal kazandırma gayreti göze çarpar. Şâir, bu görüşlerini ifade ederken de mecazî anlatıma yönelmiştir. Onun şiirlerinde hem konu olarak Abay ve İbray’ın şiirleriyle bir benzerlik vardır hem de şekil yönünden (kafiye, nazım biçimi vs.) bir benzerlik vardır. Eserin diğer önemli yanı şiirlerde kullanılan atasözleri, deyimler, güzel sözler ve küçük masallardır.

Baytursunoğlu’nun miras bıraktığı eserlerinden büyük bir kısmı da tercümeleridir. Şâir, 20. asrın başlarında Rus klasik edebiyatına ait eserleri Kazak Türkçesi’ne aktarmıştır. Bunlardan Kırıllov’un masallarının ve fablllerinin bir bölümünü aktararak kitap haline getirip yayınladığı “Kırk Mısal” (1909) adlı eseri önemlidir. Kazakistan’da,tercüme bir eserin müstakil bir kitap olarak yayımlandığı ilk örnek bu eserdir. Eserde kırk Rus şarkısı da tercüme edilerek yayımlanmıştır. Şâir, Kırıllov’un eserleri yanında Puşkin’in, Nadson’un, Lermontov’un ve Valter’in eserlerinden bir kısmını da Kazak Türkçesi’ne tercüme etmiştir.

A. Baytursunoğlu, sanatkar, şâir, aktarmacı, gazeteci, yayıncı, dilci ve edebiyatçı gibi vasıflarıyla, Kazak halkını sosyal ve medenî bir uyanışa hazırlayan, onlara yol gösteren tanınmış bir Kazak âlimidir.

Ahmet Baytursunoğlu’nun şiirlerinden birkaç örnek:

QAZAK SALTİ
(KAZAK ÖRFÜ)

Qazaq edik qatar uşıp qañqıladağan,
Sahara-kölge qonıp salqındağan.
Bir örtke qawdan şıqqan duwşar bolıp,
Ne qaldı tenimizde şarpılmağan.

Alaştıñ adamınıñ bari mälüm:
Kim qaldı tarazığa tartılmağan?
Degender: men jaqsımın, tolıp jadır,
Jaqsılıq öz basın artılmağan.

Tıqıldap, qur pısıqsıp söyleytin köp,
Ekpindep, uşqır atşa qarqındağan.
Bos belbew, bosan tuwğan bozbala köp,
Kiyizdey şala basıp qarılmağan.

Enkendep et andığan şaldar da köp,
Telmirip bir toyğanın ar qılmağan
Aq köñil, alan-bulan adamdar köp,
Eseptep azın köpke, anqıladağan.

Qayırsız neşe sarañ baylar da bar,
Qayıqtay tolqındağı qaltıladağan.
Bärinen tınış uyıqtap jatqandar köp,
Umtılıp, talap, oylap talınbağan;

Solardan qatarında biz de jürmiz,
Mâz bolıp qur tüymeğe jarqıladağan.
Ne payda önerin men biliminnen,
Tiyisti jerlerine sarıp urmağan?!

Bul bir söz qasiret etip hatqa jazgan,
Qalmağan tük qasiret, qazaq azgan
Bayga-mal, oqığanğa-sen men maqsut bop,
Oylaytın jurttın, gamın adam azdan.

*(Kazak idik katar katar uçup bağırsan,
Ovaya, göle konup serinleyen.
Kıvılcımdan sıçrayan bir yangına rastlayıp,
Ne kaldı vücudumuzda yanmayan.*

*Alaş'ın insanının hepsi mälüm:
Kim kaldı terazide tartılmağan?
"Ben iyiyim" diyenler doludur,
İyilik kendi başından çoğalmayan.*

*Tıkırdayıp, boş konuşup duran çok,
Hızlanıp, uçan at gibi ilerleyen.
Boş kemer, ham doğan delikanlı çok,
Keçe gibi tam basılmayıp kırılmayan.*

*Topluca başını eğip yürüyen yaşlılar da çok,
Aç gözünü dikip doyduğundan utanmayan,
Alçak gönüllü, kendi halinde insanlar çok,
Hesaplayıp azını çoğunu, sır tutmadan konuşan.*

*Hayırsız, nice pinti zenginler de var,
Kayık gibi dalgada titreyen.
Hepsinden sessiz uyuklayıp yatanlar çok,
İlerleyip, yağmalayıp, düşünüp yorulmayan.*

*Onların içinde biz de yürüyoruz,
Memnun olup bir düğme gibi parlayan.
Ne fayda hüneri ile biliminden
Gerektiğinde hiçbir işe yaramayan?!*

*Bu bir söz hasretle mektuba yazılan,
Kalmamış bir tek hasiyet, Kazak azmış.
Zengine mal, okuyana sen ben maksat olup
Düşünen yurdun hareketini, insan azdan.)*

DOSTIMA HAT
(DOSTUMA MEKTUP)

Qırağı qıya jazbas, suñqarım-ay!
Qajımas qaşırq jolğa tulparım-ay!
Üyilgen ölekseni örge süyrep,
Şığarmaq qır basına, inkarım-ay!

Jarqırap jaqsılıqtıñ tañı atpay tur
Tünergen töbemizden bult arılmay.
Kök etti, kön terili, könip qalğan,
Sıqsa da şıday berüw jurttıñ jarılmay.

Kim bilip, er eñbegin sezip jadır,
Kim şıdap, joldastıqqa tözip jadır?
Sasıq mı salqın jürek, sanasızdar
Alansız aq maltasın ezip jadır.

Sınaytın, jaqsı menen jamandı ölşep,
Quldıqtıñ, qoldarında kezip jadır.
Keşegi keñşilikte kerek qılğan
Bostandıq bolmağan soñ bezip jadır.

*Açıkgöz kenara yayılmaz, şahinim hey!
Yorulmaz kaşırq yoldan, yüğrügüm hey!
Yığılan cesedi kenara sürüyüp,
Çıkarmak tepe başına, arzulum hey!*

*Parlayıp iyiliğın tanı atmaz hiç,
Yaş dolu bulut tepemizden ayrılmaz hiç.
Gök etli, kön derili, razı olup kalan,
Sıkışsa da sabreden yurt bölünmez.*

*Kim bilip, er emeğini seziyor?
Kim tahammülle, yoldaşlığa sabrediyor?
İşe yaramaz mı, küskün yürek, düşüncesizler
Dikkatlice ak yoğurdunu eziyor.*

*Sınayan, iyi ile kötüyü ölçüp,
Kulluğun kollarında geziyor.
Önceki serbestlikte gerekli kılınan,
Hürriyet olmayınca bezgin yaşıyor.*

Aytqanmen tawsılar ma onı-munı?
Talaydıñ tandamalı tüpki sırı:
Janasqan şın köñilmen jaqındıq az-
Köbiniñ işi salqın, sırtı-aq jılı.

Söyleyinçe üzülür mü ona buna?
Talihin seçmeli asıl sırrını:
Samimî gönülle yanaşan, yakın olan az.
Çoğunun içi küskün, dışı ise sevimli.)

JUBATUW
(AVUTUŞ/TESELLİ)

Äldiy-äldiy, aq böpem,
Aq besikke jat böpem!
Jılama, böpem, jılama,
Jilik şağıp bereyin.
Bayqutanniñ quyrıǵın
Jipke taǵıp bereyin.

Qazaktıñ bala jubatuw öleñi

Qayran erkin
Zamandarıñ
Tarlıqqa joq
Amaldarıñ!
Erkin dala,
Erkiñ qayda?
Erkindegi
Körkiñ qayda?
Tuwlı nuwlı
Jerin qayda?
Suwlı, şuwlı
Köliñ qayda?
Erkin köşken
Eliñ qayda?
Er qoriǵan
Eriñ qayda?
Tuwra aytatın
Biyiñ qayda?
Biy bar daǵı
Küyiñ qayda?
Adal köñil
Aqtıq qayda?
Jalǵan anttan
Saqtıq qayda?
Bawır tartqan
Jürek qayda?
Namıs qızǵan
Süyek qayda?
Nuwlı jerden
Köşti ayırdı,
Suwlı kölden
Qustı ayırdı.
Er ornına
Erkek qaldı,
Köleñkeden
Ürkek qaldı.
Biy ornına
Biybiñ boldı,
Biy dew biraq
Qıyın boldı.
Qaraldı biy
Jaqtaw boldı.
Qaranı jan
Aqtaw boldı.

(Ninni ninni, ak bebem,
Ak beşiǵe yat bebem!
Aǵlama, bebem, aǵlama,
İlik hazırlayıp vereyim.
Has atın kuyruǵunu,
İpe takıp vereyim.
Kazakların çocuk avutma şiiiri.

Kıymetli rahat
Zamanların
Darlıǵa yok
Çarelerin!
Hür ova,
Erkin nerde?
Erkindeki
Gösterişin nerde?
Bayraklı, kalabalık
Yerin nerde?
Sulu, civıltılı,
Gölün nerde?
Erkin göçmüş
İlin nerde?
Er koruyan
Erin nerde?
Doǵru söyleyen
Beyin nerde?
Bey var da
Kaygın nerde?
Samimî gönül
Temiz kalplilik nerde?
Yalan yeminden
Sakinma nerde?
Kardeş çeken
Yürek nerde?
Namus için kızan
Kemik nerde?
Kalabalık yerden
Göçü ayırdı,
Sulu gölden
Kuşu ayırdı.
Er yerine
Erkek kaldı.
Gölgeden bile
Ürken kaldı.
Bey yerine
Bey oldu.
Bey demek ama
Zor oldu.
Karalandı bey
Korunur oldu,
Halkı ve canı
Aklanır oldu.

Bawır, jürek
Talas bop tur,
Namıs, süyek
Qalaş bop tur
Maliñ aldaw,
Talaşda tur,
Janıñ arbaw,
Qamawda tur.
Ayağıñdı
Tusaw qıstı,
Jaqtarıñdı
Qursaw qıstı.
Körmesiñe
Perdeñ mıqtı,
Ötpesiñe
Kermeñ mıqtı.
Endi jatıp
Uyıqtaw qaldı,
Uyıqtağandı
Maqtaw qaldı.
“Äldiy-äldiy”,
Dep terbetken,
“Uyıqtasın” dep
Köp terbetken!
Qarnıñ aşsa
Ulqtarıñ
Jilik şağıp
May bermekşii
Toñsañ tülki
Quyırıqtarın
Jipke tağıp,
Bay bermekşi.
Äldiy-äldiy!
Men de deymın.
Sirä, “äldiyge
Senbe deymın.

*Kardeş, yürek
Tartışılır olmuştur.
Namus, kemik
Ekmek olmuştur.
Malın hile,
Yağmadadır,
Canın tutsak,
Hapistedir.
Ayağını
Tuzak kıstırdı.
Çeneni
Zincir bağladı.
Görmemen için
Perde kapalı.
Geçmemen için
Eziyet arttı.
Şimdi yatıp,
Uyuklama kaldı.
Uyuklayanı
Methetme kaldı.
“Ninni ninni”,
Deyip sallayan,
“Uyusun” deyip
Hep sallayan!
Karnın açsa
İdareciler
İlik çıkarıp,
Yağ verecek.
Kurnaz tilki
Kuyruğunu
İpe takıp,
Zenginlik verecek.
Ninni ninni!
Ben de derim ki
Sakın ha, ninniye
İnanma derim.*

“ER SAYIN” DESTANINDAN BİR BÖLÜM

.....
Munı körüp Er Sayın
Töbede turıp tolğandı,
Jalğızdıñın oyladı,
Jawı toqsan, bul jalğız
Oylanmasqa bolmadı:

“Öziñ jârdem bola kör,
Bir jaratqan qudayım!
Ölemin dep kılmaymın
Janım üşin uwayım.
Qorlığı ötip baradı,
Buğan neğıp şıdayın!
Toqsan qulmen soğıssam,
Abıroydı tawıssam.

Jalğızğa keler küş bolsa,
Jazatayım is bolsa,
Qartayğanda atamnan
Endi perzent tuwar ma?
İyem sarañ bolmasa

.....
*Bunu görüp Er Sayın,
Tepede durup düşündü,
Yalnızlığını hatırladı,
Düşman doksan kişi, bu yalnız,
Düşünmese olmadı:*

*“Sen yardımcı ol bana,
Tek yaratan Allah`ım!
Ölürüm diye düşünmem
Canım için yok kaygım.
Eziyet başımızdan aştı
Buna nasıl sabredeyim!
Doksan kulla vuruşsam,
Şan şerefli bitirsem.*

*Yalnızca gelen güç olsa,
Aniden bir iş olsa,
Yaşlanınca babamdan
Şimdi çocuk doğar mı?
Sahibim pinti olmasa*

Qanatsız meni qılar ma?

Quldan qorqup men qaytsam,
Qul ketti dep men aytsam,
Jyılısqa kire alman,
El işinde jüre alman.

Endi buğan barayın,
Barmay, nağıp qalayın?
Qınnan şıqpas aq almas
Suwırıp, qolğa alayın.
Köterse quday talayım,
Bärin tegis qırayım.”

Qamşı basıp qalğanda,
Qarğıp ketti qara ala at.
Jawğa jetip baradı,
Tawdı, tastı aralap.

Eki tası saqıldap,
Quldarğa keldi jaqındap.
Jaw körmegen jas bala,
Jaña öspirim mas bala
Qılıştı aldı qınnan,
Qıyın emes şınnan.
“Şuw!” dep edi, qara ala at
Jumarlandı qırınan.

Beni kanatsız kılar mı?

Kuldan korkup ben dönsem,
Kul gitti diye haber versem,
Topluluğa giremem,
El içinde gezemem.

Şimdi oraya gideyim,
Gitmeyip ne yapayım?
Kından çıkmaz ak elmas
Çekip elime alayım.
Kaldırsa Allahu Teâlâ'm,
Hepsini eksiksiz kırayım.”

Kamçı ilerleyip kalınca,
Sıçrayıp gitti kara ala at.
Düşmana ulaştı gitti,
Dağı, taşı aralayıp.

İki dişi titreyip,
Düşmana yaklaştı yavaş yavaş.
Düşman görmemiş genç çocuk.
Delikanlı, mest çocuk.
Kılıcı çekti kından
Oyun değil gerçekten.
“Şuv!” demişti, kara ala at,
Yuvarlandı yamaçtan.)

AT PEN ESEK (AT İLE EŞEK)

Birewdiñ Esegi men bar edi Atı,
Aparar bir qalağa boldı zatı.
Atı men Esegine artıp alıp,
Ayañdap jolğa tüsip kele jattı.

Jük awır, Esek sasıp, alaqtadı,
İyesi dem aluwğa qaratpadı.
Al ketip, jıǵılarğa tayanğanda,
Jalınıp Atqa Esek söz aytadı:

“At dostım, jüğim awır, halim bitti,
Emespin jüre alatın endi tipti.
Zorıǵıp, jolda ölip qalattınmın,
Almasañ awıstırıp biraz jükti.”

At oğan eşbir jawap qaytarmaydı,
Awırlap jügin Esek qalqañdaydı.
Entigip, işin soǵıp, dımı qurıp,
Jürüwge onan äri jay qalmaydı.

Jıǵıldı Esek bayǵus dımı qurıp,
Turmadı aydasa da iyesi urıp,
Soydı da jügin, terisin atqa salıp,
Qalağa kele jattı taǵı jürüp.

Qarañdar, şara bar ma mına sorğa,
Ayağın At keledi basıp zorğa.
Qısımdı Esek körgen bu da körip,

(Birinin Eşeği ile var idi Atı,
Götürür oldu bir kaleye eşyaları.
Atı ile Eşeğine yükleyip alıp,
Yürüyüp, yola düşüp geliyordu.

Yük ağır, Eşek şaşıp sersemledi,
Sahibi nefes almaya bile göz açtırmadı.
Hal kalmayıp ağlamaya başlayınca,
Yalvarıp At'a Eşek söz söyler:

“At dostum, yüküm ağır, halim harap,
Yürüyecek halde değilim şimdi demiş.
Yorgunluktan yolda ölüp kalacağım,
Almazsan sırtımdan bir parça yükü.”

At ona hiçbir cevap vermez,
Eşek zorlukla yükünü kaldırır.
Nefes nefese kahr, kalbi çarpar, hali kalmaz,
Yürümeyene ondan öte yer kalmaz.

Yıǵıldı zavallı Eşek hali kalmayıp,
Kalkmadı sürse de sahibi vurup,
Çıkardı yükünü, atı eğerleyip,
Kaleye doğru yola çıktı da yürüyüp.

Bakın, çare var mı bu talihsizliğe,
At, ayağını zorla basar gelir.
Eşeğin gördüğü eziyeti o da görüp,

Boldırıp, bılğaqtaydı oñdı-solğa.

Ökinip ötken iske At keledi:
“Men qate etkem eken ğoy, ah! –dedi-
Esekten az jük alıp qarasqanda,
Qıyındıq munday mağan bolar ma edi?”

Bul sözden nendey ğibrat almaq kerek:
Mısali etken qayır bir báyterek,
Qayırdıñ birewge etken bolıp terek,
Körersiñ raqatın köleñkelep.

Qayırdıñ eñ abzalı-bul dünyede
Birewge qısılğanda järdem bermek.
Keybirew zor beynetke tap boladı.
Key uwaqıt az beynetten qaşamın dep.

KAYNAKÇA:

1. Ahmet BAYTURSUNOĞLU, Şıǵarmaları, Almatı, 1989.
2. Ahmet BAYTURSUNOĞLU, Ak Jol, Almatı, 1991.

Yorulup, suçluyor sağı solu.

*Pişman olup yaptıǵına At gelir:
“Ben hata etmişim bırak, ah! –dedi.
Eşekten biraz yük alıp destek olsaydım,
Zorluk böyle bana olur muydu?”*

*Bu sözden ne gibi bir ibret almak gerek:
Meselâ, hayır etmiş bir itibarlı adam,
Hayrını birine ulaştırmışsa eğer,
Görür rahatını ağaç altında gölgelenir gibi.*

*Hayrın en kıymetlisi bu dünyada
Sıkışınca, birine yardım etmek.
Herhangi biri, bir zorlukla karşılaşır,
Bazen azıcık eziyetten kaçayım derken.)*